

Att skörda torv,- - i norr och i söder

text och bild Reidar Pettersson

Torv har använts som bränsle i Sverige sedan urminnes tider. Först som husbehovsbränsle, men redan vid mitten av 1800-talet även inom industrier som tegelbruk och mejerier. Sedan 1980-talet är det de kommunala fjärrvärmeverken, drygt 30 sådana, som använder torvbränslet i dess olika former.

L andet har omkring 10 milj hektar torvtäckt mark, lika mycket som grannlandet Finland. Därför är det märkligt att svenskt torvbruk omfattar endast 4 - 5 milj m³ / år att jämföra med Finlands torvindustri som som finner avsättning för en volym som är 5 gånger större.

Förklaringen är kanske att torvindustrin i Sverige reducerades till ett minimum under 1970-talet. Man litade på kärnkraft och vattenkraft i stället, och oljan var billig.

Oljekriserna

När så flera oljekriser inträffade, när man beslöt att avskaffa kärnkraften och intresset ökade för fjärrvärme i städer och andra samhällen, - då ökade också intresset för träflis och andra bio-bränslen. Man erinrade sig också att torv är ett utmärkt bränsle i medelstora och större värmeverk, och även lämpligt för elproduktion.

Alltså gav staten i början på 1980-talet stöd till utveckling av metoder och maskiner för torvproduktion.

Även värmeverken fick stöd för att anpassa sig till flis- och torveldning. Resultatet blev att kommuner och enskilda företagare startade en inventering av lämpliga torvtäckter runtom i landet. Något av en Klondykestämning uppstod.

Under de gångna tjugo åren har svenskt torvbruk utvecklats

väl. Folk har lärt sig skördetekniken och företagen har stabiliserats. Man har också lärt sig att elda torv i värmeverken. Torven är ett utmärkt bränsle, och man väljer helst torv när temperaturen sjunker ordentligt. Då hänger inte träflisen med.

Hur skördas torv idag?

Odlingstorven till att börja med, produceras till hälften av större företag med olika sorters torv på programmet.

Den andra hälften är klumpetorv av hög kvalitet som framställs på traditionellt sätt i mindre, som regel familjeägda, företag. Grävning av klumpetorv görs av ett mindre antal entreprenörer som ambulerar mellan företagen, och arbetar med grävmaskiner med breda band och specialutvecklade grävaggregat.

De övriga arbetsmomenten, också de högt mekaniserade, utförs i regel av familjemedlemmar eller tillfälligt anställda.

Energitorv

Produktionssystemen för energitorv varierar. De stora företagen äger i regel inte marken utan arbetar med koncessioner som meddelas av staten. Några är lokala, några har en utbredd verksamhet. De mindre företagen äger ibland torvmarken och ibland inte. Ett av de största företagen har all personal i anställningsförhållanden.

Flertalet anlitar dock entrepre-

nörer för arbetena på täkterna, entreprenörer som ibland också anlitar underentreprenörer.

Vi skall tala med ett par av dem, två framgångsrika entreprenörer med vitt skilda förutsättningar.

Ett torvbruk i liten skala.

Först besöker vi Mats Nilsson, som bor utanför Vislanda i Småland och arbetar åt Södra Skogsenergi, ett företag som ägs av skogsägarna och levererar frästortorv som bränsle till kommuner och som stallströ till andra köpare.

Lärare och torventreprenör

Mats är något så ovanligt i sammanhanget som lärare. Han och hans son och ibland någon mer, använder i huvudsak sommarledigheten till torvproduktion.

Han är också en av ägarna till Spjutartorpsmossen, som ligger nära den vackra och välskötta gård som hört till familjen i tre generationer.

Ledig tid på vinterhalvåret ägnar han åt skogsarbete på sina 25 hektar. Mats får tiden att räcka till mycket.

På mossen har han nu arbetat i fyra år. När han på våren diskuterat igenom säsongens verksamhet med arbetsledaren, och förhandlat om ackordspriset, börjar arbetet, som regel i början av maj. Betalningen utgår med ett rent kubikmeterpris och

när förhandlingen är klar brukar "missnöjet" vara lika delat mellan Mats och hans arbetsgivare.

Tjugo hektar torvyta

Täkytan är omkring 20 ha och målsättningen är att skörda 12 000 m³ varje år.

-Dit har jag inte kommit ännu, säger Mats,

-Som bäst har vi nått 10 500 m³, och som sämst förra sommaren 4 500 m³.

Det visar sig att vi förbrukar 1,5 l diesel per m³ goda år, och 1 l när det går bra.

Han berättar vidare:

-Arbetskraften, det är för det mesta familjen. Kraven på arbetsmiljö i form av raststugor samt bestämmelser om reglerad arbetstid gör att det är komplicerat att ha anställda.

Dragkraften håller vi med i form av två äldre traktorer som inte binder så mycket kapital. Den ena, en International Harvester, 120 HK, drar fräsen och sugvagnen, den andra en John Deere, 80 HK, används till vändning och andra mindre effektkrävande arbeten.

Reparations jour

-När man har gamla maskiner är det viktigt att ha tillgång till god reparationservice, och det får jag i byn härintill, - dygnet runt. De speciella torvredskapen som knivfräs, vändarharv och sugvagn tillhandahålls av Södra Skogsenergi.

På frågan om framtiden blir svaret:

-Redan min farfar sålde torv från Spjutartorpsmossen. Efterhand när vi nu mot botten och ytan minskar, men 3-4 år till finns här nog ytor nog för att skörda frästortorv.

I den kommun som är när-

Mats Nilsson, torventreprenör

maste kunden ha vissa politiker, av skäl som jag inte begriper, fått idéer om att man skall elda bara trä och ingen torv.

Det gör att jag i denna trakt tror mest på en framtid för trädgårdstovv och stallströ. Mer än halva täkten har ljusare torv som passar för detta. Det där med torvfilter för dåligt vatten och illaluktande luft är också intressant.

– När jag tänker efter så hopas jag allt att pojken fortsätter med torven på ett eller annat sätt!

Entreprenör i Lappland har andra förutsättningar

Per telefon når vi Norrtorv i Gällivare AB, ett familjeägt företag som finns 1 500 km norr om Mats Nilssons hemort.

Vi får tala med verkställande direktören, Harry Karlsson.

–Vår uppgift”, säger Harry, är att försörja uppdragsgivaren, Gällivare Torv AB, med torvbränsle. Klimatet här är hårt och vintern lång.

Moderbolaget, kommunägda

Gällivare Värmeverk AB har fjärrvärmenät som täcker behovet för både bostäder och arbetsplatser för större delen av de 22 000 innevånarna i de två tätorterna Gällivare och Malmberget. Torven svarar för praktiskt taget hela bränslebehovet.

Harry Karlsson svarar för verksamheten också i andra delar av företagsgruppen som sysslar med entreprenader, transporter och mekanisk verkstad.

Här möter vi en helt annan typ av entreprenör än den vi mötte i Småland.

–Vi började med torv 1982,” berättar Harry,

–Myren, Rautavuoma, ligger bara 60 km från Gällivare och är på 300 hektar. Säsongen är kort, bara 8-9 veckor, men vi har många ljusa timmar, och den sommaren solen lyste fick vi ihop 220 000 m³!

–Normalt får vi nöja oss med 150 000 m³. Alltihopa är frästortv.”

30 - 35 personer

“Vi sysselsätter 30-35 personer

under sommaren, och uppåt 8 man på vintern,” fortsätter han, “Det betyder en hel del för kommunen. Varje arbetstillfälle är värdefullt. Alla är anställda i företaget, och några underentreprenörer har vi inte.

– Följaktligen äger vi också maskinerna.

Här finns 22 traktorer, 2 grävmaskiner, två torvfordon för transport och två hjullastare. Själva redskapen som är speciella för torven ägs av uppdragsgivaren, Gällivare Torv. Samverkan med de övriga bolagen i vår grupp gör att vi är ganska flexibla. Tillgång till verkstad har vi också.”

Bra komplement

Det är uppenbart att torven är en mycket lämplig del av verksamheten för ett allsidigt entreprenadbolag som Norrtorv. Man skall komma ihåg att transporter, maskinreparationer, underhåll av täkten och annat ger arbete under hela året.

Fast ersättning + rörlig del

–Vad det ekonomiska beträffar, säger Harry Karlsson, –så har vi en fast ersättning i boten för allt täktunderhåll, men ett rent kubikmeterpris för skördad torv. Det fungerar bra och vi överlever. De goda åren får tas med de dåliga. Det enda jag vill klaga på är väderleken på senare år, men det hjälper ju inte mycket.

Den sommar vi nu har inlett skall väl ändå bli en riktig torvsommar!”

På en fråga om framtiden berättar han att täkten förändras så att vissa bitar fallit bort medan andra tillkommit genom iordningställande under de snart 20 åren man hållit på. På det hela minskar dock Rautavuomaytan.

Beställaren

Mats Eriksson, VD för Gällivare Torv AB, som har täktstillståndet, berättar dock att det finns en reserv av goda torvtäkter för framtiden.